

відповідність таких заходів може бути предметом спору між Україною та іншим заінтересованим членом СОТ в Органі з вирішення спорів СОТ). У сфері торгівлі послугами та об'єктами інтелектуальної власності такий вплив може бути *прямим*, оскільки відповідні угоди СОТ встановлюють не лише обов'язки для країн-членів, а й права для суб'єктів господарювання цих країн.

2. Положення Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" щодо РНС та НР є змістовно та редакційно недосконалими. Вважаємо, що з огляду на членство України в СОТ потреба дублювання в національному законодавстві положень угод СОТ про РНС та НР взагалі відсутня. Увага законодавця і господарсько-правової науки повинна бути зосереджена на пошуку і використанні можливостей реалізації національних регуляторних інтересів в рамках цих режимів, а також на визначенні особливостей дії цих режимів у сферах, які не охоплюються (або охоплюються не повною мі-

рою) регулюванням СОТ (як-от відносини з країнами, що не є членами СОТ, сфера іноземного інвестування). Спеціальне дослідження окреслених питань становить перспективи подальших наукових розвідок проблематики РНС та НР.

1. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К.: Основи, 2000. – 241 с. 2. Карро Д., Жюйар П. Международное экономическое право: Учебник / Д. Карро, П. Жюйар. – М.: Международные отношения, 2002. – 608 с. 3. Чайковська В.В. Методи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: господарсько-правові аспекти: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / В.В. Чайковська; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 2010. – 19 с. 4. Юсупов В.А. Господарсько-правове забезпечення зовнішньоекономічної політики держави: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / В.А. Юсупов; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2009. – 19 с. 5. Hudec R. "Like product": the differences in meaning in GATT articles I and III [Electronic resource] / R. Hudec. – Mode of access: www.worldtradelaw.net/articles/hudeclikeproduct.pdf.

Надійшла до редколегії 07.12.10

УДК 347.1

О. Кармаза, канд. юрид. наук

СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ПРОГАЛИН У ЖИТЛОВому ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У статті досліджуються прогалини житлового права (законодавства) та вказуються способи їхнього подолання. Стаття направлена на изучение понятия "пробел жилищного права" та раскрытие способов их преодоления

The article studies deficiencies of housing law (legislation) and outlines the ways of relevant corrections.

Ключові слова: прогалина права, подолання прогалин права без внесення змін до законодавства, аналогія закону, аналогія права, судові рішення (судовий прецедент), дефект права, помилка в праві, субсидіарне застосування норм права.

Ключевые слова: пробел права, преодоление пробелов права без внесения изменений к законодательству, аналогия права, аналогия закона, судебное решение (судебный прецедент), дефект права, ошибка в праве, субсидиарное применение норм права.

Key words: law gap, overcoming of law gaps without law amendment, analogy of legislation, analogy of law, court decision (judicial precedent), Law defect, mistakes in law, subsidiary law implementation.

Найдосконаліших законів не буває. Сучасне житлове законодавство, як і будь-яке інше законодавство України, не позбавлено прогалин, які виникли, зокрема, внаслідок кардинальної зміни правової системи, ускладненого законодавчого процесу та багатьох інших причин. Прогалини в праві (законодавстві) завжди були і будуть навіть у самих стабільних правових системах, оскільки об'єктивно неможливо передбачити всі життєві ситуації, які в майбутньому вимагатимуть правового регулювання.

Загальнотеоретичне поняття "прогалина в жиліному праві" є малодослідженим у доктрині, тому введення його до понятійного апарату житлового права та з'ясування змісту є актуальним і новим кроком. Крім цього, привертання уваги науковців та практиків до конструктивного діалогу і обговорення проблем житлового законодавства з метою його подальшого удосконалення і розвитку, а в результаті – дійсного забезпечення судового захисту конституційних житлових прав та законних інтересів громадян та юридичних осіб, підкреслює актуальність дослідження.

Беручи до уваги, що "право не слід зводити тільки до норм", "право створюється суспільством, а закон – державою" [6, С.202], наша мета дослідити прогалини (неповноту юридичної бази) у формі відбиття нормативної частини житлового права – у житловому законодавстві.

О.Скаун зазначає, що прогалину в праві не можна ототожнювати з "помилкою в праві" як результат невірної оцінки об'єктивних умов і вияву не тієї законодавчої волі, яку слід було втілити в нормативно-правовому акті. "Помилка в праві" можлива у випадках, коли правотворчий орган: помилково вважає якісь відносини такими, що не підлягають правовому регулюванню; помилково покладається на конкретизацію права в ході його застосування; помилково передає питання на розсуд того, хто застосує право; видає норму, яка не потрі-

бна; помилково вирішує питання в установленій нормі. У перших трьох випадках "помилка в праві" домислює наявність прогалин [12, С.400].

Відмітимо, що у теорії держави і права крім термінів "прогалина в праві", "помилка в праві" вживається і не юридичний термін – "дефект права".

Словник іншомовних слів розкриває "дефект" (лат. defectus – недолік / defecere – бракувати, не вистачати) як ваду, хибу, недолік, слабе місце, пошкодження тощо [14]. Тлумачний словник української мови "помилку" розглядає як неправильну думку, хибне уявлення, неправильність та неточність у законі [11]. Як вбачається ці терміни мають різне значення.

Хоча в літературі термін "дефект" вживається у більшості випадків не в значенні права, дефекти права, а саме дефекти законодавства, існують на сьогодні. Визначаючи місце поняття "дефект права" в системі інших правових категорій, можливо необхідно розрізнити це поняття в широкому та у вузькому значенні. Так, в широкому значенні поняття "дефект права" є більш ширшим ніж поняття "прогалина в праві", оскільки прогалина в праві є одним із видів правових дефектів, одним із проявів недосконалості права. У вузькому значенні – може бути ідентифіковано з одним із видів прогалин в праві – із суб'єктивними прогалинами, прогалинами, які засвідчують недостатність законодавчої техніки. Тобто, це внутрішні протиріччя, колізії матеріальних норм, помилки законодавця тощо.

Наприклад, дефект права може бути усунено Конституційним Судом України відповідно до повноважень, наданих йому законом (справи щодо конституційності законів та інших нормативно-правових актів).

Найчастіше прогалини з'являються (виникають) в процесі реалізації норм права (законодавства). Тлумач-

ний словник розкриває термін "прогалина" як упущення, пропуск, вада, біля пляма; недолік, недоробок, хиба [11].

В теорії держави і права термін "прогалина в праві" визначається, зокрема, як: часткова або повна відсутність у чинних нормативно-правових актах необхідних правових норм, тобто правової регламентації певного виду суспільних відносин [15, С.124]; випадки відсутності правових норм, необхідних для регулювання суспільних відносин (вирішення конкретної життєвої ситуації) або неповнота правових моделей [6, С.303]; повна або часткова відсутність у чинних нормативно-правових актах необхідних юридичних норм [12, С.400]; часткова відсутність нормативно-правових приписів у межах правового регулювання, зумовлена станом розвитку суспільних відносин та відставання від нього правоутворення [8, С.283] тощо.

Прогалина у праві виникає, як правило, в результаті того, що та чи інша ситуація не була передбачена при розробці нормативного акту, або склалася після його прийняття в результаті розвитку суспільних відносин у відповідній сфері, чи з'явилися нові відносини, не передбачені цим правовим актом [16]; внаслідок недоліків юридичної техніки [6, С.304]; невисокого рівня правової та професійної культури законодавця [15, С.124]; лобювання "потрібного" голосування; скасування застарілих нормативно-правових актів [8, С.292] тощо.

Так, наприклад, відповідно до статті 10 Житлового кодексу України громадяни зобов'язані дбайливо ставитися до будинку, в якому вони проживають, економно витрачати воду, газ, теплову енергію тощо. У зв'язку з цим виникає запитання, а юридичні особи, маючи нежитлове приміщення у житловому будинку, можуть порушувати зазначену норму? Згідно із статтею 3 Закону України "Про житловий фонд соціального призначення" соціальне житло не підлягає піднайму, бронюванню, приватизації, продажу, даруванню, викупу та заставі. А успадковувати громадянам таке житло можна? Крім цього, у цьому ж Законі (стаття 10) передбачено, що у договорі найму соціального житла обов'язково зазначається вичерпний перелік підстав для припинення дії такого договору, визначених цим Законом, однак зі змісту статей Закону незрозуміло чи можна змінювати за ініціативою сторони положення такого договору.

Тобто, у зв'язку з тим, що житлове законодавство не здатне, та й не призначене встановлювати норми на "всі випадки життя", виникає проблема "прогалин у праві (законодавстві)" та їх подолання.

Під час дослідження ми беремо до уваги тільки ті відносини, які можливо врегулювати за допомогою норм права. Наприклад, не є предметом правового регулювання відносини, які виникають, скажімо, між подружжям під час розміщення меблів у квартирі, вибору шпалер, оскільки ці відносини можна віднести до естетичних відносин. Тому відсутність відповідних норм у житловому праві (законодавстві) не можна розглядати як прогалину в праві. Однак, прогалиною у житловому законодавстві є відсутність у Цивільному кодексі України норм стосовно обміну житла між власниками.

Таким чином, прогалину можна розглядати як неповноту у змісті права (а отже, й у формі його відбиття) лише стосовно фактів суспільного життя, які знаходяться у сфері правового регулювання [17, С.30].

Теорія держави і права класифікує прогалини в праві, зокрема так. На думку В.Лазарева та С.Липня, прогалини існують у двох видах: у вигляді повної відсутності регуляторів поведінки та у вигляді неповноти наявного регулювання [7]. Інші науковці (О.Скакун) класифікують прогалини в праві за критерієм наявності (відсутності) умислу законодавця у виникненні прогалин [12,

С.402-403]. Ґрунтуючись на критеріях наявності та відсутності умислу законодавця, А.Венгеров розрізняє прогалини у праві, що мають об'єктивну та суб'єктивну природу. Так, об'єктивні за своєю природою прогалини в праві, на його думку, виникають тоді, коли законодавець "не готовий прийняти той чи інший законодавчий акт, наприклад, через політичні протистояння". Суб'єктивні прогалини – відсутність належної законодавчої техніки [4]. На аналогічні прогалини в праві вказує також і Л.Морозова [9]. Є.Харитонов, зокрема виділяє реальні та формальні прогалини. Так, реальні прогалини означають дійсну відсутність правового регулювання суспільних відносин, що знаходяться у сфері права, а формальні – відбивають такий стан речей, коли те чи інше питання законодавство прямо не регулює, але відповідь на нього можна знайти за допомогою аналізу та різноманітних прийомів тлумачення правових норм [17, С.30]. Л.Луць нормативно-правові прогалини поділяє на шість груп. Так, за зовнішньою формою права: прогалини у нормативно-правових договорах та у нормативно-правових актах; за видами нормативно-правових актів, у яких вони містяться: прогалини у законах та у підзаконних актах; за елементами норми права: прогалини у гіпотезі, диспозиції та санкції; за галузеву належністю: конституційні, трудові, цивільні та інші нормативно-правові прогалини; за часом виникнення: первинні, вторинні прогалини; за причинами виникнення: об'єктивні та суб'єктивні прогалини [8, С.293].

Тобто, наявність прогалин у житловому праві є нормальним явищем для комплексної галузі права, зокрема, та права взагалі. Причинами виникнення прогалин у житловому праві (законодавстві), зокрема, є безперервний розвиток суспільних відносин у сфері житлового права, відставання темпів правотворення від суспільних відносин, "затягування" прийняття нового кодифікованого Житлового кодексу України, існування деформації у процесі правотворення, а також недоліки правотворчої техніки та практики тощо.

Загальноприйнятими способами подолання прогалин в праві (законодавстві), зокрема, є: 1) аналогія (субсидіарне застосування норм права) – подолання прогалин без внесення змін у житлове законодавство; 2) прийняття нових джерел (форм) права чи внесення відповідних змін та доповнень у законодавство. Що ж стосується другого способу, то законотворці можуть усувати раніше допущені недбалості при прийнятті законів шляхом внесення змін та доповнень як в чинні закони, так і в закони, які були прийняті, але чинності ще не набрали.

Відмітимо, що законодавство деяких державах надає можливість певним суб'єктам вирішувати зазначені проблеми без звернення до законодавців стосовно прийняття нових законів. Наприклад, відповідно до австрійського цивільного кодексу надається право суддям долати, або за певних умов заповнювати, прогалини в законі.

Є.Харитонов звертає увагу на те, що подолання прогалин без внесення змін у цивільне законодавство багатьма країнами здавна розглядається "як більш перспективний прийом, який більше відповідає демократичним засадам життя суспільства та сутності приватного права" [17, С.31].

Подолання прогалин без внесення змін у житлове право (законодавство) можливе за допомогою застосування аналогії: аналогії закону та аналогії права. Питання про застосування аналогії закону та аналогії права для юристів завжди є актуальними [18].

Вперше поділ на аналогію закону та аналогію права встановив криміналіст Грольман в середині XVIII ст. Доповнений та розвинутий в подальшому Отто Густа-

вом Вехтером та іншими юристами, такий поділ повністю зберіг своє значення в науці права й до нині [2].

Аналогія (грец. *analogia* – відповідність) часткова схожість, деяка подібність між предметами, явищами або поняттями [14, С.51]; подібність схожість в чому-небудь між предметами, явищами, поняттями; висновок, зроблений на підставі схожості, подібності у чому-небудь предметів, явищ та понять [11, С.30].

В юридичній літературі аналогія закону визначається, зокрема, як: вирішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на подібні випадки [12, С.402]; поширення в процесі правозастосування дії закону на конкретні не врегульовані правом суспільні відносини, що є аналогічними та потребують регламентування в межах певної галузі права (наприклад, до договору міни застосовуються правила договору купівлі-продажу) [15, С.124]; вирішення конкретної справи на основі норми права, яка розрахована на регулювання подібних суспільних відносин, близьких за значенням і характером [6, С.304] тощо.

Аналогія виключається, якщо вона прямо заборонена законом або якщо закон пов'язує настання юридичних наслідків з наявністю конкретних норм. При цьому термін "закон" вживається у широкому значенні як будь-який нормативний правовий акт, а не тільки акт, прийнятий парламентом у формі закону.

Крім доктрини, термін "аналогія" також вживається і в законодавстві. Так, статтею 8 Цивільного кодексу України передбачається аналогія закону та аналогія права: якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону). На думку Є.Харитонов, усунути прогалини у такий спосіб може тільки суд [17, С.33].

Тобто, при усуненні прогалин за допомогою аналогії закону необхідно мати на увазі те, що подібність врегульованих та не врегульованих правом відносин повинна бути істотною в юридичних ознаках. Призначення аналогії закону полягає у тому, що від подібності матеріальної основи відносин відбувається перехід до подібностей на юридичній основі, за допомогою чого і відбувається розповсюдження дії норми на відносини, подібні предмету його регулювання.

Отже, аналогія закону у житловому праві застосовується за таких умов: необхідно щоб житлові відносини, через які виник спір, не були врегульовані спеціальними нормами житлового законодавства або договором сторін; в житловому законодавстві є закон (правова норма), який регулює подібні за змістом відносини і який може застосовуватися за аналогією; необхідно щоб відносини були житловими тощо. В деяких випадках законодавець сам вказує на необхідність застосування аналогії закону. Так, наприклад, виходячи із "нормативної економії" та з метою недопущення зайвих повторів у статті 20 Закону України "Про житловий фонд соціального призначення", зокрема зазначається, що "наймач соціального житла вправі в установленому порядку за письмовою згодою всіх членів сім'ї, які проживають разом з ним, вселити в займане ним жиле приміщення свою дружину, своїх дітей, батьків". Порядок вселення зазначеної категорії осіб, зокрема, регулюється статтею 65 Житлового кодексу України тощо.

Спочатку реалізується механізм аналогії закону, і тільки при неможливості його використання – механізм аналогії права.

В доктрині аналогія права розглядається, зокрема як: вирішення конкретної справи за наявності прогалин

у законодавстві та відсутності аналогічної правової норми, виходячи із принципів права в цілому або принципів галузі чи інституту цієї галузі права [6, С.305]; спосіб заповнення правового вакууму шляхом вирішення конкретної юридичної справи на підставі загальних принципів права або нових нормативно-правових приписів та принципів права, створених у процесі правозастосування [8, С.284]; вирішення справи або окремого юридичного питання на основі принципів права, загальних засад і змісту законодавства [12, С.402]; застосування до конкретних відносин загальних положень законодавства в разі відсутності норм, які регулюють найбільш подібні суспільні відносини [15, С.124] тощо.

У житловому законодавстві (стаття 8 Цивільного кодексу України) також вживається термін "аналогія права". Так, у разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства – використовується аналогія права.

Тобто, якщо використати аналогію закону для регулювання відносин неможливо, то застосовується аналогія права – використовуються загальні засади законодавства, зокрема встановлені статтею 3 Цивільного кодексу України.

Так, умовами застосування аналогії права щодо врегулювання житлових відносин, зокрема є: повна відсутність нормативно-правових приписів чи принципу права у межах правового регулювання; аналогія права не заборонена; можливість використання в конкретній справі загальних принципів права; існування реальної потреби у правовому регулюванні житлових відносин, щодо яких вона відсутня, та можливість такого регулювання тощо.

Аналогію права, на відміну від аналогії закону, як зазначає Є.Харитонов, можуть використовувати будь-які суб'єкти цивільного права, що мають цивільну юрисдикцію (суди, прокурор, нотаріус тощо) [17, С.34].

Також слід зазначити, що крім аналогії права та закону існує також й інший спосіб подолання прогалин без внесення змін до житлового законодавства – субсидіарне застосування норм права.

У доктрині субсидіарне застосування норм права, зокрема розглядається як: додаткове застосування одного інституту або галузі права до відносин, що регулюються іншим інститутом або галуззю права [12, С.403]; застосування до конкретних відносин додатково норм права іншого інституту чи галузі права, що регулюють найбільш подібні відносини та мають схожість у правовому регулюванні [15, С.124]; використання конкретних приписів суміжного правового інституту або суміжної (спорідненої) галузі права [17, С.34] тощо. Також доводиться, що субсидіарне застосування норм права – є міжгалузевою аналогією, використання якої зумовлено системою права, її поділом на взаємозалежні та взаємодіючі галузі та інститути права [16].

Зазначимо, що субсидіарне застосування правових норм до різних відносин, як правило, закріплене в законі. Наприклад, в статті 9 Цивільного кодексу України зазначено, що положення цього Кодексу, зокрема, застосовуються до врегулювання сімейних відносин, якщо вони не врегульовані іншими актами законодавства. Тобто, такий підхід продиктований тим, що Цивільний кодекс України є приватним кодексом і йому відводиться основна роль у законодавстві, що регулює приватні відносини. Крім цього, Житловий кодекс України (стаття 62) також згадує можливість субсидіарного застосування норм права: до відносин, які виникають із договору найму житлового приміщення, у відповідних випадках застосовуються також норми цивільного законодавства.

Крім того, в законі може бути відсутня вказівка на субсидіарне застосування норми права, але вона буде слідувати із самої суті відповідних відносин.

Як вбачається із раніше наведеного, існує дві позиції стосовно питання, хто має право застосовувати аналогію. Так, аналогія закону застосовується тільки судом, а аналогія права – будь-яким суб'єктом, який має цивільну юрисдикцію. На нашу думку, вирішення цього питання лежить у площині закону.

Так, відповідно до статті 32 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" Вищий спеціалізований суд дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції. Тобто, формально роз'яснення суду покликані лише роз'яснювати зміст законодавства, зокрема і житлового, – є одним із способів подолання прогалин за допомогою аналогії, однак вони є обов'язковими для судів, а тому фактично є формою права.

Відмітимо, що питання щодо правової природи судових роз'яснень дискутується дуже давно. Так, одним з найперших висловився на підтримку постанов Пленуму Верховного Суду СРСР як джерел (форм) права П.Орловський. В подальшому його підтримали М.Ісаєв, М.Шаргородський, тоді як І.Новицький та І.Тишкевич категорично заперечували приналежність судових актів до джерел (форм) права [3].

В сучасній вітчизняній доктрині житлового права єдності у цьому питанні також немає. Так, одні вчені вважають судові роз'яснення джерелами (формами) права, інші не розглядають їх взагалі. М.Галантич, зокрема, зазначає, що "рішення Пленуму Верховного Суду України носять допоміжний характер. Роз'яснення видаються Верховним Судом України в рамках його повноважень, мають правову силу, стають обов'язковими для виконання всіма учасниками судочинства і є джерелом житлового права" [5]. С.Сліпченко, Є.Мічурін, О.Соболев доводять, що "судова практика, роз'яснення вищих судових органів не є джерелом права і носять рекомендаційний характер" [13].

Тобто, судові акти, зокрема, Постанови Пленуму Верховного Суду України відносять до джерел (форм) права тому, що вони є обов'язковими для виконання, видаються компетентним органом – Верховним Судом України. Противники цієї точки зору аргументують свої погляди тим, що ці акти не є обов'язковими для судів та інших органів, оскільки ці органи (судді) зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законом, тому їх не можна розглядати ні як джерела (форми) права, ні як акти легального нормативного тлумачення, оскільки таке тлумачення є доктринальним, хоча і дуже авторитетним [10].

Звертаємо увагу на те, що судова практика є найдавнішим джерелом (формою) права. Її розвиток почався з відокремлення судової влади від виконавчої (королівської) відповідно до Великої хартії Вільностей 1215 р. [1].

В доктрині термін "судова практика" вживається в декількох аспектах: як роз'яснення вищих судів відносно застосування законодавства, наприклад постанови Пленуму Верховного Суду "Про деякі питання, що виникають у судовій практиці щодо позовів до органів суддівського самоврядування" від 19.12.2008 N 17, та цим терміном позначається багаторазове уніфіковане вирішення судами однієї і тієї самої категорії справ [17, С.36].

На нашу думку, суд відповідно до закону може застосовувати аналогію закону і права, однак його рішення не є правовим прецедентом, а отже і формою житлового права (законодавчим актом), оскільки при розгляді цього питання, необхідно також брати до уваги і те, що значення судової практики залежить від системи приватного права. Так, в англо-американській системі вона є формою права,

зокрема і житлового, в інших – континентальній – відіграє допоміжну роль. Українська правова система тяжіє до континентальної системи права, в якій судова практика (рішення) не є джерелом (формою) права.

Підсумовуючи викладене відмітимо, що засобами запобігання виникненню прогалин у житловому праві (законодавстві), зокрема, є: прийняття нового кодифікованого акту з житлового права та створення ефективної системи джерел (форм) права, "бажання" законотворців мати досконалу правотворчу техніку та займатися досконалою правотворчою діяльністю, а також вміння прогнозувати виникнення нових житлових відносин у суспільному житті тощо. Крім цього також необхідно налагодити автоматизований облік чинних житлових нормативно-правових актів.

Нині на розгляді у Верховній Раді України перебуває проект Житлового кодексу України (реєстраційний №2307-д від 04.09.09 р.), який, на наш погляд, необхідно доопрацювати. Зокрема, в проекті слід було б передбачити положення про застосування житлового законодавства за аналогією, а саме: у випадку, коли житлові відносини не врегульовані Житловим кодексом України, іншими актами житлового законодавства або сторонами таких відносин у договорі, і при відсутності норм цивільного або іншого законодавства, що прямо регулює такі відносини, до них, якщо це не суперечить їхній сутності, застосовується житлове законодавство, що регулює подібні відносини (аналогія закону). При неможливості застосувати аналогію закону права та обов'язки учасників житлових відносин визначаються виходячи із загальних основ та змісту житлового законодавства (аналогія права), а також вимог добросовісності, гуманності, розумності та справедливості.

Висновок: Існує два способи подолання прогалин у житловому праві (законодавстві): аналогія, в тому числі субсидіарне застосування норм права (без внесення змін до законодавства) та прийняття нових нормативно-правових актів чи внесення змін і доповнень до прийнятих нормативно-правових актів.

Крім терміну "прогалина в праві" доктрина житлового права може використовувати також і термін "дефект права", який за змістом є більш ширшим ніж "прогалина в праві".

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.: Наука, 1994. – 398 с.
2. Браинин И.Я. Аналогия и распространительное толкование в истории уголовного права и в советском уголовном праве. – Дис. ... канд.юрид.наук. – К., 1946. – С. 217. 3. Братусь С.Н., Венгеров А.Б. Понятие содержания и формы судебной практики // Судебная практика в советской правовой системе / Под ред. С.Н. Братуся. – М., 1975. – С. 29 – 30. 4. Венгеров А.Б. теория государства и права: Учебник. 3-е изд. – М.: Юриспруденция, 2000. – С. 436. 5. Галантич М.К. Житлове право України: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – С. 54. 6. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. – К.: Кондор, 2008. – 477 с. 7. Лазарев В.В., Липень С.В. Теория государства и права: Учебник. 2-е изд. – М.: СПАРК, 1998. – С. 370. 8. Луць Л.А. Загальна теорія держави і права: Навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). – К.: Атіка, 2007. – 412 с. 9. Морозова Л.А. Теория государства и права. – М.: Юристъ, 2002. – С. 288. 10. Нерсесянц В.С. Суд не законодательствует и не управляет, а применяет право // Судебная практика как источник права. – М., 1997. – С. 354 – 541. 11. Новый тлумачний словник української мови у трьох томах 42000 слів. – К., 2004. – С. 22. 12. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2008. – 656 с. 13. Сліпченко С.О., Мічурін Є.О., Соболев О.В. Житлове право України: Науково-практичний посібник. – Харків: Еспада, 2003. – С. 29. 14. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів та словосполучень / Уклали О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – С. 216. 15. Теорія держави і права: Посіб. для підготов. до іспитів / С.М. Тимченко, Р.А.Калюжний, Н.М. Пархоменко, С.М. Легуша. – 2-ге вид. виправ. та перероб. – К.: Вид. ПАЛІВОДА А.В., 2006. – 176 с. 16. Тихомирова Л.В., Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия. 5-е изд., доп. и перераб. – М., 2002. – С. 707. 17. Харитонов Є.О. Цивільне право України. Елементарний курс: Навчальний посібник. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2006. – 352 с. 18. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В.Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Кн. 1. – С. 39.

